

JERNEJ KOTAR^{*}

Srednjeveška izhodišča za oblikovanje modernega slovenskega naroda in narodne identitete

IZVLEČEK

Slovenski narod v srednjem veku ni obstajal, so se pa v tem, skoraj tisočletje dolgem obdobju postopno izoblikovala nekatera ključna izhodišča za njegov poznejši nastanek. Mednje v prvi vrsti sodi geografski prostor slovenske jezikovne skupnosti, ki se je oblikoval po ustalitvi državne meje med Svetim rimskim cesarstvom in Ogrskim kraljestvom ter koncu načrtne srednjeveške kolonizacije. S tema procesoma je tesno povezana tudi geneza slovenščine v visokem srednjem veku. Še starejše korenine ima krščanstvo, katerega prevzem je prinesel globoke verske in družbene spremembe ter politično in kulturno navezavo slovenskega prostora na evropski Zahod. Prispevek se osredotoča na predstavitev omenjenih treh izhodišč ter njihove vloge pri oblikovanju modernega slovenskega naroda in narodne identitete.

KLJUČNE BESEDE

Kolektivne identitete, srednji vek, geografski prostor, slovenščina, krščanstvo

ABSTRACT

MEDIEVAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE MODERN SLOVENIAN NATION AND NATIONAL IDENTITY

Although the Slovenian nation did not exist in the Middle Ages, it was this nearly thousand-year-long period that witnessed the gradual formation of certain foundations for its subsequent development. Among these was, first and foremost, the geographical area of the Slovenian linguistic community which was formed once the state border was settled between the Holy Roman Empire and the Kingdom of Hungary and once the systematic medieval colonization came to an end. These two processes were also closely linked to the genesis of the Slovenian language, which dates back to the High Middle Ages. However, still older roots pertain to Christianity, the adoption of which brought about profound religious and social changes, coupled with political and cultural affiliation of Slovenian territory to the European West. The article focuses on presenting the above-mentioned three foundations and their part in the formation of the modern Slovenian nation and national identity.

KEY WORDS

collective identities, Middle Ages, geographical area, Slovenian language, Christianity

^{*} dr., muzejski svetovalec, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, Slovenija, Jernej.Kotar@nms.si,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2580-2013>

Razumevanje nastanka modernih evropskih narodov se je v zadnjih desetletjih občutno spremenilo, še vedno pa so v stroki prisotna nesoglasja o tem, kakšna je bila narava kolektivnih identitet v prednacionalni dobi. Medtem ko modernisti oziroma konstruktivisti poudarjajo modernost narodov, ki jih razumejo kot povsem nov pojav, etnosimbolisti opozarjajo, da takšne razlage preveč zanemarijajo pomen preteklosti.¹ Nesporno je, da noben moderni evropski narod v srednjem veku še ni obstajal, kar pa ne pomeni, da ta doba ni ničesar prispevala k nastanku narodov in narodnih identitet. Ravno nasprotno. To skoraj tisočletno obdobje je močno zaznamovalo zgodovino stare celine ter ji dalo še danes prepoznavno politično, jezikovno in versko podobo. V tem času so se postopno izoblikovala tudi tri izhodišča, ki so imela pomembno vlogo v procesu oblikovanja modernega slovenskega naroda in narodne identitete: geografski prostor, jezik in vera.

SREDNJI VEK SKOZI OČI STAREJŠEGA SLOVENSKEGA ZGODOVINOPISJA

Slovenska narodna identiteta je začela zoreti v zadnji četrtini 18. stoletja predvsem v ozkem krogu kranjskih izobražencev, zbranih okrog barona Žige Zoisa (1747–1819). Vanj je sodil tudi mladi Anton Tomaž Linhart (1756–1795), avtor nedokončanega zgodovinskega dela *Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreichs*, ki ga je objavil v dveh knjigah leta 1788 in 1791.² V konceptualnem smislu se je odmaknil od splošno uveljavljenega dinastičnega in deželnega zgodovinopisja, katerega najvidnejši predstavniki v slovenskem prostoru so bili Janez Ludvik Schönleben (1618–1681) in Janez Vajkard Valvasor (1641–1693) na Kranjskem, Mihael Gotthard Christalnick (ok. 1535–1595) in Hieronim Megiser (ok. 1554/55–1619) na Koroškem ter Martin Bavčer (1595–1668) na Goriškem.³ Namesto dinastije ali dežele je bila predmet Linhartovega preučevanja na jeziku temelječa skupnost Slovencev, živeča na jugu avstrijskih dežel, ki ji je nameraval dati lasten pregled nacionalne zgodovine.

Linhartov namen je bil dokazati, da tudi Slovenci, ki jih je dojemal kot zgodovinsko skupnost, sodijo med tako imenovane zgodovinske narode z lastno državno tradicijo. Da bi zadostil kriteri-

jem, je njihove začetke potisnil v zgodnji srednji vek ter jih povezal z naselitvijo Slovanov v porečja vzhodnoalpskih rek in s Karantanijo. Ta zgodnj srednjeveška plemenska kneževina je v tako zamišljeni nacionalni zgodovini predstavljala njeno najsvetlejšo točko kot čas samostojnosti in svobode. Obveljala je za prvo slovensko državo, Karantanci pa za neposredne prednike današnjih Slovencev. Izguba karantanske samostojnosti je bila prikazana kot ena največjih narodnih nesreč, saj naj bi pomenila konec zlatih in začetek dolga stoletja trajajočih težkih časov. Linhartov koncept nacionalne zgodovine se je dokončno uveljavil na začetku 20. stoletja in je skoraj do konca tisočletja krojil usmeritev slovenskega zgodovinopisja.⁴ Kljub temu, da se mu je stroka že pred časom odrekla, ima v laični javnosti zaradi globoke ukoreninjenosti še vedno zelo močan vpliv na dojemanje lastne preteklosti.⁵ Toda poudariti je treba, da Linhartov koncept nacionalne zgodovine in nekdanja usmeritev slovenskega zgodovinopisja v evropskem kontekstu nista nobeni posebnosti.

Z Linhartovim konceptom so Slovenci dobili lastno, seveda bolj skonstruirano kot realno nacionalno zgodovino, katere začetki so segli v čas, v katerem so tedaj tudi drugi nastajajoči evropski narodi iskali svoje korenine. V procesu oblikovanja slovenske narodne identitete je imela zelo pomembno vlogo, saj je poleg jezika postala eno ključnih identitetnih sider.⁶ Toda preteklost je kazala v podobi, kakršne ta v resnici ni imela. Zaradi takšnega pogleda na nacionalno zgodovino je bil zgodnjemu srednjemu veku v primerjavi z mlajšimi obdobji pri pojasnjevanju nastanka slovenskega naroda in narodne identitete dolgo pripisovan občutno prevelik pomen. Okrog Karantanije, katere večji del je ležal zunaj današnjega slovenskega narodnostnega ozemlja in ki povrh vsega ni bila slovenska, ampak slovansko determinirana polietnična plemenska kneževina, so se spletili številni še zmeraj močno prisotni miti in stereotipi.⁷ Zgodnji srednji vek je obveljal za zlato dobo slovenskega naroda, zato je razumljivo, zakaj so že prvi narodni buditelji s konca 18. in 19. stoletja tudi pod vplivom Linhartovega koncepta nacionalne zgodovine prav vanj spustili ključna identitetna sidra. Vse to ne pomeni, da Karantanija ne sodi v slovensko zgodovino, ravno na-

1 Kosi in Stergar, Kdaj so nastali, str. 459–460.

2 Linhart, *Versuch einer Geschichte I*, 2. Prvi del je nekoliko anahrono naslovljen *Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Oesterreichs*, drugi pa ima že primernejši naslov *Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreichs* (Štih, Linhart kot zgodovinar, str. 304, op. 5).

3 Štih, Linhart kot zgodovinar, str. 294–295.

4 Štih, Linhart kot zgodovinar, str. 298–303; Štih, Miti in stereotipi, str. 32–33; Štih, Slovansko, str. 14.

5 Štih, Poglavje, str. 106–130; Štih, Miti in stereotipi, str. 26–47. Poleg Linhartovega koncepta nacionalne zgodovine so v slovenskem prostoru že dolgo prisotne tudi različne avtohtonistične teorije. Gl. Štih, Ej ko goltnoš, str. 66–79.

6 Štih, Linhart kot zgodovinar, str. 296–297.

7 Štih, Miti in stereotipi, str. 33–39.

sprotno. Karantanci so namreč nesporno eni od prednikov današnjih Slovencev, zlasti koroških Slovencev, a seveda tudi nemško govorečih Korošcev in Štajercev.

Predstave, kakršne je o srednjem veku ustvaril in zakoreninil ta zgodovinski koncept, imajo z resničnostjo bolj malo skupnega, saj so v veliki meri konstrukt nacionalizma od konca 18. stoletja naprej. Nastale so kot posledica nezavednega in nekritičnega projiciranja tedanjih razmer globoko v preteklost, ki so ji zato hote ali nehote ukrojile podobo, ustrezno sodobnim željam in potrebam. Povsem neupravičeno je bil tako zgodnji srednji vek prikazan v pretirano pozitivni, visoki in pozni srednji vek pa temu nasprotno v negativni luči. V znanosti danes ni več nobenega dvoma o preseženosti takšnega pogleda na nacionalno zgodovino. Dobro je namreč znano, da so evropski narodi kot produkti nacionalizmov od konca 18. do 20. stoletja moderen pojav ter da gre za subjektivne ter ne objektivno določljive in utemeljene identitetne skupnosti. Povezujeta jih zavest in volja posameznikov, zato ne moremo govoriti o zgodovinsko, jezikovno, etnografsko, kaj šele o genetsko determiniranih skupnostih.⁸

Kljub temu, da veliko modernih evropskih narodov svoje korenine vidi v zgodnjem srednjem veku, je njihova kontinuiteta s tedanjimi, čeprav istoimenskimi ljudstvi zgolj navidezna, saj jih loči jasna cezura.⁹ Toda to ne pomeni, da med njimi ni prav nobene povezave in da srednji vek ni ustvaril nobenega temelja za izoblikovanje modernih narodov in njihovih identitet. Ti bi pač težko nastali brez že obstoječih osnov, najsi bo to državni okvir, jezikovna skupnost ali kaj drugega. A jasno je treba poudariti, da je oblikovanje kolektivnih identitet zelo kompleksen proces, na katerega ves čas vplivajo številni dejavniki, zato so podvržene nenehnemu spreminjanju. Kaj pa kaže slovenski primer? Slovenski narod se je razvil iz jezikovne skupnosti, katere jezik se je nepretrgoma razvijal od zgodnjega srednjega veka. V to obdobje sodi tudi prevzem krščanstva, ki je prinesel globoke in daljnosežne, še danes občutene spremembe, da vloge duhovščine pri oblikovanju naroda na tem mestu niti ne omenjamo. Do zgodnjega novega veka je osnovne poteze dobil tudi geografski prostor, v katerem je živela slovensko govoreča skupnost.

GEOGRAFSKI PROSTOR

Med ključne kategorije modernega naroda sodi natančno opredeljen geografski prostor, v

katerem živijo njegovi pripadniki. V prednacionalni dobi meje med posameznimi skupnostmi, predhodnicami poznejših nacij, niso bile povsod jasne, kajti zlasti v obmejnih predelih je bilo veliko mešanih območij. Tu so ljudje dolga stoletja ne glede na jezikovno ali drugo pripadnost mirno sobivali, v obdobju nacionalizmov pa so se med njimi vneli ostri spori in boji za sporna ozemlja. Tipičen tak primer je prostor, ki ga označujemo z izrazom »na Slovenskem« in ki geografsko pokriva večje območje kot Republika Slovenija, saj praviloma zajema tudi področja slovenskih narodnih manjšin v sosednjih državah. Oblikoval se je skozi dolge in kompleksne procese, katerih večji del je potekal v srednjem veku, bolj ali manj dokončno podobo pa je dobil v zgodnjem novem veku.

Kakšna je bila jezikovna podoba slovenskega prostora sredi 19. stoletja, sicer ne popolnoma objektivno prikazuje *Etnografska karta Avstrijske monarhije* avtorja Karla Czoerniga barona Czernhausna (1804–1889) iz leta 1855.¹⁰ Iz nje je razvidno, da ozemlje Slovencev ali Vendov (*Slovenen oder Wenden*) zlasti na severu proti Nemcem (*Deutsche*) ter na jugozahodu proti Čičem (*Cicen*) in Morlakom (*Morlaken*) ni bilo povsem homogeno, pa tudi znotraj njega je bilo več nemških jezikovnih otokov. Toda le dve leti starejši *Zemljovid slovenske dežele in pokrajin*, delo Petra Kozlerja (1824–1879), kaže nekoliko drugačno podobo, ki je izražala politične in ozemeljske težnje nastajajočega slovenskega naroda.¹¹ Na njem je avtor z vrisom zelo natančne meje Slovence ostro razmejil od sosedov, pri tem pa je zajel tudi skoraj vsa po Czoernigu jezikovno mešana območja na severu in zahodu. Drugače je ravnal na jugu, kjer so onkraj črte ostali Bela krajina, vzhodni del Krško-Brežiškega polja z vzhodnimi Gorjanci in ozemlje južno od Dragonje. Od nemških jezikovnih otokov ima le Kočevsko, od koder je izvirala tudi sam. Kozler je tako ustvaril na videz homogen slovenski jezikovni oziroma narodnostni prostor, katerega meje naj bi bile skrajne točke razširjenosti slovenščine.

Tako kot Linhart dobrega pol stoletja prej, je tudi Kozler v slovenščini videl ključni element slovenske identitete. To jasno dokazuje njegov poznejši zapis, da bi, »kolikor se dá, natanko kazal, kako dalječ beseda slovenska seže«.¹² Zato je slovenski narodnostni prostor razumel kot območje, na katerem se je govoril slovenski jezik. Pri količe-

8 Štih, Linhart kot zgodovinar, str. 303.

9 Štih, Linhart kot zgodovinar, str. 303.

10 Czoernig, *Ethnographische Karte; Slovenski zgodovinski atlas*, str. 136.

11 Kozler, *Zemljovid slovenske dežele*. Gl. tudi Kozler, *Kratek slovenski zemljopis*, str. XVII–XXIV.

12 Kozler, *Kratek slovenski zemljopis*, s. p.

Kljub določenim metodološkim pomanjkljivostim velja Czoernigova »etnografska« karta za precej verodostojen prikaz jezikovne pripadnosti prebivalstva Avstrijske monarhije na predvečer izbruha nacionalnih problemov (Czoernig, *Ethnographische Karte*, 1855).

nju meja proti Italijanom, Furlanom, Nemcem in Madžarom posledično ni imel večjih težav, imel pa jih je proti jezikovno sorodnim Hrvatom. Kot je zapisal, »se pa jezik tu po malem spreminja, in je toliko krajnih narečij, se hervaški in sorodni slovenski svet ne moreta prav na tanjko s potezo ločiti«, kar je ugotovil tudi Czoernig.¹³ Zato se je pri razmejitvi tu veliko bolj kot drugod oprl na obstoječe politične in naravne meje.¹⁴

Toda Linhart in Kozler še zdaleč nista bila med prvimi, ki jim je zemljepisna razširjenost slovenskega jezika služila kot kriterij za opredeljevanje geografskega prostora, danes znanega kot »na Slovenskem« oziroma »slovensko ozemlje«. Preden se posvetimo konkretnim primerom, si pogledjmo, kako to območje imenujejo zgodnj srednjeveški viri. V Furlaniji živeli Romani in Langobardi so današnji vzhodnotirolski in koroški prostor že konec 6. stoletja označevali kot »deželo Slovanov« (*Sclavorum provincia*), Kanalska dolina pa je nekaj desetletij pozneje omenje-

na kot »pokrajina Slovanov« (*Sclavorum regio*).¹⁵ Za »domovino Slovanov« (*Sclavorum patria*) je v 8. stoletju veljalo tudi Posavje.¹⁶ Po frankovskem uničenju avarskega kaganata konec 8. stoletja so v Salzburgu z imenom *Sclavinia* označevali svoje misijonsko območje, ki je obsegalo Karantanijo in Spodnjo Panonijo.¹⁷ Do konca 10. stoletja se ta naziv v takšni ali podobni obliki pojavi še večkrat, praviloma pa se nanaša na manjši geografski prostor. Lega kraja Marija na Zilji/Maria Gail pri Beljaku je leta 824 opisana kot *in finibus Sclavinie in loco, qui dicitur Zellia*, današnje mesto Ybbs an der Donau pa je leta 837 ležalo *in Sclavinia*.¹⁸ Današnje vzhodno avstrijsko Štajersko vir iz leta 891 postavlja *in partibus Sclaviniensibus*, še istega leta je Lurnsko polje na Zgornjem Koroškem locirano *in Sclauinię partibus*.¹⁹ Poudariti je treba, da so v zgodnjem srednjem veku pod imenom *Sclavinia* razumeli vse slovanske pokrajine od Baltskega do Egejskega morja, ne le vzhodnoalpskih, predalpskih in panonskih.²⁰

Oznako *Sclavinia* so v alpsko-jadransko-panonskem prostoru v visokem srednjem veku sko-

¹³ Kozler, *Kratek slovenski zemljepis*, str. XX–XXI. Czoernig je o svojih opažanjih zapisal: »Die slovenisch-slovenokroatische Sprachgränze wird durch die Landesgränze zwischen Krain, Süd-Steiermark und Ungern einerseits, Kroatien andererseits bis Kott an der Mur gebildet. Doch zeigen manche Strecken, z. B. jene um Möttling in Krain, dann jene von Krain bis gegen Varasdin, einen gegenseitigen sprachlichen Einfluss, so dass in ersterer kroatische und in letzterer häufiger als sonst slovenische Spracheigenheiten und Worte zu hören sind« (Czoernig, *Ethnographie*, str. 55).

¹⁴ Kosi, *Slovenski nacionalni prostor*, str. 43–46.

¹⁵ Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* IV, c. 7, 38.

¹⁶ Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* VI, c. 52.

¹⁷ *Conversio*, c. 7, 8.

¹⁸ Kos, *Gradivo* 2, str. 68, št. 78, str. 100–101, št. 121. Toponim Zellia se nanaša na Marijo na Zilji in ne na Celje (gl. Kos, *Slovenska naseljevitve*, str. 123).

¹⁹ Kos, *Gradivo* 2, str. 227, št. 297, str. 227–228, št. 298.

²⁰ Kos, *Gradivo* 2, str. 89, št. 102.

raj popolnoma izpodrinila nova geografska ime, še najbolj se je obdržala v latinskih virih oglejske provenience. Tako je župnija sv. Lenarta v Podutani/San Leonardo severovzhodno od Čedadada leta 1336 izpričana kot *plebs Sancti Leonardii Sclauorum*, tamkajšnja cerkev pa leta 1366 kot *ecclesia Sancti Leonardii de Sclauons*. Ravnica pri Solkanu je leta 1338 omenjena kot *Raunich in Sclauons*, Corona južno od Krmina leta 1344 kot *Sanctus Zeno in Sclauonibus*, Špeter Slovenov/San Pietro al Natisone leta 1344 kot *Sanctus Petrus Sclauorum* in leta 1348 kot *Sanctus Petrus de Sclavonibus* ter Drežnica pri Kobaridu leta 1345 kot *Tresniča in Sclauons*.²¹ Navedeni kraji ležijo v bližini furlansko-slovenske jezikovne meje, ki se je ustalila že v zgodnjem srednjem veku in je do danes ostala skoraj nespremenjena.

Z naselitvijo Madžarov v Panonski nižini in napredovanjem germanizacije vzhodnoalpskega prostora se je oznaka *Sclavinia* postopno skrčila na predalpski prostor. To potrjuje tudi pismo cesarskega notarja Burgharda s konca leta 1161, v katerem prejemniku poroča, da je v preteklih mesecih prehodil Koroško, Kranjsko, Istro, dve marki in druge dele Sklavinije do Ogrske.²² V naslednjih stoletjih se je poimenovanje *Sclavinia* umaknilo deželnim imenom in se do konca srednjega veka le še redko pojavi v virih. Toda povsem izginilo ni, kajti ohranilo se je v nazivu Slovenska marka, prvič izpričanem leta 1286 kot *Marchia Sclavonica, que vulgo Windismarch dicitur*, ki je v okviru Kranjske pokrival današnjo vzhodno Dolenjsko.²³

Da je staro poimenovanje *Sclavinia* ostalo živo tudi v poznem srednjem veku, dokazujejo omembe v nemških in latinskih pisnih virih. Naštejmo le nekaj primerov. Za trgovca in augsburškega kronista Burkharda Zingga (1396–ok. 1475) je leta 1407 Ribnica na Dolenjskem ležala *in windischen landen*, v sedemdeset let mlajšem italijanskem viru je omenjen *Jacobus de Lubigliana de partibus Sclavonie*, na Češkem rojeni Krištof Thein (1453–1520/30) pa je v sedemdesetih letih 15. stoletja prišel *zu einem herrn von Krein, in Windischen landt auf ein schloß Gurckfeldt, am Crabatischen vndt Vngerischen gemerke gelegen*.²⁴ Zadnja omemba je še

posebej izpovedna, saj jasno kaže, da avtor z izrazom *Windischen landt* ni imel v mislih slovanskega prostora na splošno, saj ga jasno ločuje od sosednjega hrvaškega. Predstava o vsaj približnem obsegu območja, na katerem je živela slovensko govoreča skupnost, je med določenimi krogi prebivalstva, zlasti duhovščino in potujočimi trgovci, morala obstajati že v poznem srednjem veku. Na osnovi razširjenosti slovenskega jezika so ga v drugi polovici 16. stoletja kot prvi opredelili slovenski protestanti, ki so pri tem izhajali iz že obstoječega zavedanja o njegovem obstoju.²⁵

V zgodovini slovenskega prostora je eden ključnih mejnikov naselitev Slovanov v zgodnjem srednjem veku.²⁶ V zvezi s tem je treba omeniti zemljevid Milka Kosa iz leta 1933, ki prikazuje slovensko (sic!) poselitev v 9. stoletju, saj je bil kljub svoji problematičnosti zelo dolgo stalnica v slovenski strokovni literaturi in šolskih učbenikih.²⁷ S Slovenci poseljeno ozemlje naj bi namreč na severu segalo vse do Donave med Linzem in Dunajem in še čez ter naj bi bilo tako kar dvakrat večje od današnjega. Kako problematičen je ta prikaz, kaže njegova poobjava iz leta 1953, iz katere izhaja celo, da naj bi meja med Slovenci in Hrvati obstajala že v 9. stoletju in naj bi do danes ostala povsem nespremenjena.²⁸ Avtor, sicer brez dvoma eden najboljših slovenskih zgodovinarjev, morda zaradi politične korektnosti v povojni Jugoslaviji namerno ni zajel zdaj hrvaških Žumberka in severozahodnega Gorskega kotarja, ki sta bila dolgo del Kranjske in poseljena s slovensko govorečim prebivalstvom. Zemljevid prej kot kaj drugega prikazuje eno največjih slovenskih zgodovinskih travm, povezano z domnevno izgubo

21 Otorepec, *Gradivo*, str. 158, št. 775, str. 166, št. 818, str. 195, št. 978, str. 196, št. 981, str. 202, št. 1014, str. 210, št. 1066, str. 245, št. 1260; Bizjak et al., *Historična topografija Primorske*, gesli Drežnica in Ravnica.

22 Kos, *Gradivo* 4, str. 221–223, št. 437 (*Pertransiens Karinthiam, Carniolam, Istriam, duas marchias, alias partes Sclavoniae vsque in Vngariam*).

23 Schwind in Dopsch, *Ausgewählte Urkunden*, str. 139–141, št. 72.

24 Vrhovec, *Der schwäbische Chronist*, str. 10; Gestrin, *Slovani v Pesaru*, str. 346, op. 39; Wolf, *Die Selbstbiographie*, str. 112.

25 Vrečko, *Primož Trubar*, str. 439. O pokrajinah notranjeavstrijskih dežel, poseljenih s slovensko govorečim prebivalstvom (*die obere Windische Länder*), je Trubar v nemškem predgovoru k hrvaškemu prevodu v glagolici tiskane prvega dela Nove zaveze leta 1562 zapisal: *Der obern Windischen Ländern / gemeines Volck / als die Windischen Märcker / die in Mätlinger Boden / vnnd vmb Newenstatt / Türckfeld / vnnd in derselbigen Gegendt wonen / seind schier auch der Art vnd Sitten / wie die Crobaten vnd Sürffen / die vor den Türcken / vnd auß der Türckey zu jnen geflohen seind. Die am Kharst / vnd in der Graueschafft Görtz vnd Histerreich sitzen / der ein theil halt sich auff Crobatisch / der ander auff Wälisch / mit Sitten vnd Glauben. Wölche aber in Lands Crein / Vndersteyer vnd Kernten sitzen vnnd ir Wohnung haben / die halten sich nach Art vnd Aigenschaft der Teutschen / klaiden sich auch auff teutsch / allein das die Weiber tragen besondere lange Schlayer am Kopff. Gl. tudi Höfler, Slovenija; Höfler, *Sclavenia*; Höfler, Kako je bilo.*

26 O naselitvi Slovanov v Vzhodne Alpe gl. Štih, *Ozemlje Slovenije*, str. 19–22.

27 Kos, *Zgodovina Slovencev*, str. 35; *Zgodovina narodov Jugoslavije* I, priloga; Grafenauer, *Oblikovanje*, str. 15–16; Štih, Miti in stereotipi, str. 33–34.

28 *Zgodovina narodov Jugoslavije* I, priloga.

kar dveh tretjin narodnostnega prostora. Toda jasno je treba poudariti, da si Kos tega prikaza ni preprosto izmislil, ampak je izhajal iz tedaj splošno uveljavljene predstave o nekdanjem obsegu slovenske poselitve.²⁹

Takšne poglede je stroka že pred časom opustila, kajti prevladalo je spoznanje, da zgodnjersrednjeveških Slovanov, živečih med Donavo in severnim Jadranom, ne moremo imeti za Slovence in zato tudi ne njihovega naselitvenega območja za slovenskega. Geografski prostor slovenske jezikovne skupnosti, predhodnice modernega slovenskega naroda, se je namreč postopno izoblikoval šele v naslednjih stoletjih in je osnovne poteze dobil na prelomu poznega srednjega v zgodnji novi vek. Odločilno vlogo pri tem sta imeli ustalitev političnih meja in kolonizacija, torej procesa, ki sta večji del potekala in se delno tudi zaključila že v srednjem veku.

Od vseh političnih meja je imela za oblikovanje slovenske jezikovne skupnosti in slovenskega naroda daleč največji pomen ta, ki je med 10. in 13. stoletjem ostro zarežala v prej precej enoten slovanski prostor ter je nato dolga stoletja ločevala Sveto rimsko cesarstvo od Ogrskega kraljestva oziroma habsburške dedne dežele od ogrskih in hrvaških pokrajin, zatem avstrijsko in ogrsko polovico Avstro-Ogrske, zdaj pa razmejuje Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško. Govora je o njenem odseku od Snežnika do Mure, ki se je ustalil v visokem srednjem veku in se z manjšimi spremembami ohranil do danes, medtem ko je bil potek meje v Istri in Prekmurju dokončno zarisane šele v 20. stoletju. Zato si velja njen nastanek in vpliv na oblikovanje slovenskega geografskega prostora ogledati nekoliko podrobneje.

Prihod Madžarov v Panonsko nižino konec 9. stoletja in temu sledeča desetletja njihovih vpadov so zrušili dobro stoletje staro ureditev na jugovzhodu Vzhodnofrankovskega kraljestva ter njegovo mejo z Donavo v Spodnji Panoniji potisnili na Anišo.³⁰ Po usodnem madžarskem porazu v bitki pri bavarskem Lechfeldu avgusta 955 je zmagoviti vzhodnofrankovski kralj in od leta 962 prvi cesar Svetega rimskega cesarstva Oton I. (936–973) postopno ponovno vzpostavil nadzor nad delom izgubljenih ozemelj ter Madžare pregnal za črto vzhodno od Dunaja in Ptuja.³¹ Za zavarovanje teh pridobitev so med Donavo in Istro vzpostavili pas mejnih grofij, ki so skupaj z vojvodino Koroško in grofijo Furlanijo postale temelj za politični razvoj tega prostora v naslednjih

stoletjih.³² Toda o obstoju jasne meje z Ogrsko, ki je leta 1001 postala kraljestvo ter si v zadnjem desetletju 11. stoletja podvrgla Slavonijo in Hrvaško, še dolgo ni mogoče govoriti, saj regionalni sili ni ločevala tanka črta, ampak širok gozdnat, močvirnat in neposeljen obmejni pas z dobro zavarovanimi potmi skozenj.³³

Po bitki pri Lechfeldu se je meja vztrajno pomikala proti jugovzhodu in vzhodu, dokler se ni najpozneje do sredine 13. stoletja ustalila na Kolpi, Sotli, Dravi in Muri, k čemur sta veliko pripomogli umiritev razmer ter uspešna kolonizacija obmejnih območij v 12. in 13. stoletju.³⁴ Zatem je doživela le še nekaj manjših popravkov, in sicer je Kranjska v korist Hrvaške in Vojne krajine v zgodnjem novem veku izgubila območje Gerovega, Čabra in Prezida v severozahodnem Gorskem kotarju ter Žumberk.³⁵ Mejo je bilo mogoče čutiti zlasti do leta 1526, ko so Habsburžani zasedli tudi ogrski prestol in tako Ogrsko za skoraj štiristo let priključili svojemu dominiju. Prav zaradi njene stabilnosti se je v dobi oblikovanja modernih narodov z njo skoraj v celoti, razen v Prekmurju in Istri, prekrila slovensko-hrvaška narodnostna meja. Obveljala je tudi kot jezikovna ločnica, saj zaradi podobnosti narečij drugačna razmejitev kot po uveljavljenih političnih mejah že po Kozlerjevem opažanju niti ni bila mogoča.³⁶

32 O upravnih ureditvah na jugovzhodu Svetega rimskega cesarstva in približnem poteku njegove jugovzhodne meje gl. Kosi, ... quae terram nostram, str. 44–45; *Slovenski zgodovinski atlas*, str. 66–67.

33 Kos, K postanku, str. 145, 147–150; Kosi, ... quae terram nostram, str. 50. Z organizacijo obmejne obrambne pasu, za katero naj bi bili zadolženi etnični Madžari ter njim sorodni Pečenegi in Sekelji, Milko Kos povezuje tudi nastanek madžarsko-slovenske jezikovne meje med Muro in Rabo, ki naj bi se tako izoblikovala že v visokem srednjem veku in ostala skoraj nespremenjena do danes (Kos, K postanku, str. 149, 151).

34 Kos, K postanku, str. 145–147, 150–152; Štih, Salzburg, str. 542–543; Kosi, ... quae terram nostram, str. 50. Z vprašanjem oblikovanja posameznih odsekov ogrske meje se je slovensko zgodovinopisje že veliko ukvarjalo. Milko Kos je na kratko orisal njen razvoj na ozemlju med Dravo in Rabo, Peter Štih je prispeval razpravo o nastanku štajersko-ogrske meje v današnji Sloveniji, Miha Kosi pa je temeljito obdelal razmejitve na Dolenjskem in v Beli krajini, če omenimo le nekatere (Kos, K postanku, str. 144–152; Štih, Salzburg, str. 535–543; Kosi, ... quae terram nostram, str. 43–91; Kosi, »Onstran gore«, str. 119–152). O poteku meje od 13. stoletja gl. tudi *Slovenski zgodovinski atlas*, str. 68–69.

35 Gl. tudi Kos, K postanku, str. 144–145.

36 Kozler, *Kratek slovenski zemljopis*, str. XX–XXI: »Ker se pa jezik tu po malem spreminja, in je toliko krajnih narečij, se hrvatski in sorodni slovenski svet ne moreta prav na tanjko s potezo ločiti, – potegnemo torej mejo teh narodov po primeri od Save naprej poleg Sotle in štajerske dežele meje do Drave in Mure«; Grafenauer, Etnična struktura, str. 23–26.

29 Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda I*, str. 15.

30 Štih, *Ozemlje Slovenije*, str. 79–82.

31 Kosi, ... quae terram nostram, str. 44.

Pri zamejitvi slovenščine proti jugu in jugovzhodu, torej proti sorodnim slovanskim, zdaj hrvaškim narečjem, je odločilno vlogo odigrala prav trdna državna meja, saj je prvotno precej enoten slovanski jezikovni prostor razdelila na dva dela ter ju poslala na pot ločenega političnega, družbenega, kulturnega, gospodarskega in jezikovnega razvoja. To ne nazadnje jasno potrjujejo tudi jezikoslovne raziskave.³⁷ Zato bi bila ob njenem drugačnem razvoju in poteku, hipotetično gledano, danes drugačna tudi razmejitev med slovenskim in hrvaškim narodom. V največjem delu sicer sledi naravnim mejam, vendar te niso ravno izrazite, zato sta prostora na obeh straneh skozi zgodovino ostala povezana, kar se je še v 19. stoletju izražalo tudi v podobnosti obmejnih narečij in neobstoju jasne jezikovne ločnice. V zvezi s tem kaže omeniti spontan proces kroatizacije, ki je v zgodnjem novem veku zajel Belo krajino, Kostel, Prekmurje in Prlekijo, a je nazadnje zamrl, ker so ta območja ostala zunaj hrvaškega političnega prostora.³⁸

Morda še bolj kot za slovenskega je imela ogrska državna meja odločilen pomen za oblikovanje slovaškega naroda, saj je prednike današnjih Slovakov že v 10. stoletju ločila od jezikovno in kulturno sorodnih Slovanov v zahodni in severni soseščini ter jim nato dolga stoletja omogočala od njih neodvisen razvoj. Kljub temu, da je bila večina slovenskega ozemlja že od srednjega veka razdeljena med več dežel s široko avtonomijo in da se je prav ta politična razbitost v dobi nastajanja modernega slovenskega naroda pokazala kot velik zaviralni dejavnik, pa deželne meje na njegovo zemljepisno zamejevanje niso imele večjega vpliva, saj se v skoraj nobenem odseku niso prekrivale s slovensko jezikovno mejo, ki je bila, kot smo videli, glavni kriterij pri opredeljevanju njegovega geografskega prostora.

Drugi proces, ki je imel za izoblikovanje slovenskega jezikovnega prostora še pomembnejšo vlogo in je skoraj v celoti potekal že v srednjem veku, je bila kolonizacija. Zajela je velik del Evrope, tudi Vzhodne Alpe, kjer je v nekaj stoletjih občutno spremenila podobo kulturne krajine ter etnične in jezikovne razmere.³⁹ Starejše slovensko zgodovinopisje iz 19. in začetka 20. stoletja jo je nemalokrat prikazalo kot glavnega krivca za izgubo kar dveh tretjin narodnostnega ozemlja v korist Nemcev in za pomik jezikovne meje z Donave skoraj do koroške Drave. Pogosto jo je predstavilo kot načrten proces, katerega cilj naj bi bila

germanizacija slovenskega prostora.⁴⁰ Kakšno predstavo je imelo o njej, pove že naslov poglavja *Kako so Nemci prišli v deželo* v Grudnovi *Zgodovini slovenskega naroda*.⁴¹ Na potek kolonizacije in razloge zanjo so imeli Gruden ter njegovi sodobniki drugačne poglede. To med drugim dokazuje tedaj splošno razširjena misel, izražena v omenjenem poglavju: »Pravijo, da se je nemška meja vsako stoletje za eno miljo pomaknila naprej.«⁴²

Kolonizacija je bila bistveno kompleksnejši proces, kot ga izraža ta stavek. Šlo je namreč za načrtno naseljevanje slabo poseljenih in neposeljenih območij z namenom njihovega čim boljše gospodarskega izkoriščanja in ne ponemčevanja tujega ozemlja. Vodili so jo zemljiški gospodje, ki pa jim je bilo popolnoma vseeno, ali je sekuro pri krčenju obsežnih gozdov vihtel in na novo pridobljena polja obdeloval njihov slovanski (slovenski) ali bavarski (nemški) podložnik. Zato so koloniste od drugod praviloma pripeljali le, če jih niso mogli dobiti med lokalnim prebivalstvom.⁴³ Ravno to pa je bila zanje velika težava v prostoru med Donavo in Dravo. Slovanska naselitev je bila namreč tu zelo redka in se je pretežno držala obrobij večjih rečnih dolin.⁴⁴ Ker zato ni bilo na voljo dovolj kolonistov, so jih pripeljali od drugod, največ iz Bavarske. Toda njihovo naseljevanje ni potekalo preprosto od severa proti jugu in pred seboj potiskalo etnične meje, kot nakazuje zgoraj citirani Grudnov stavek. Najprej so kolonizirali za naselitev in kmetijstvo najprimernejša območja, ki so ležala globoko v notranjosti slovanskega naseljitvenega prostora, in se šele nato lotili težje dostopnih področij.⁴⁵ Zato v visokem in poznem srednjem veku posledično ne moremo govoriti o obstoju jasne jezikovne meje. Ta se je v glavnem ustalila šele v zgodnjem novem veku, pred tem pa so na obeh straneh ob jezikovno dokaj homogenih otokih obstajala večja in manjša prehodna območja, kjer so ljudje govorili oba jezika, slovenskega in nemškega.⁴⁶

40 Vrhovec, *Grmanstvo*, str. 24–28; Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda I*, str. 69–77.

41 Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda I*, str. 69.

42 Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda I*, str. 76. Bogo Grafenauer je postavil tezo, da je bilo območje med Donavo in grebenom Severnih apeniških Alp do leta 1200 že germanizirano, germanizacija pa je napredovala že tudi južno od tod (Grafenauer, *Oblikovanje*, str. 20–21).

43 *Gospodarska in družbena I*, str. 74; Štih, Miti in stereotipi, str. 44–45.

44 Grafenauer, *Oblikovanje*, str. 16–19, gl. tudi zemljevide na str. 20, 25, 26–27.

45 *Gospodarska in družbena I*, str. 74–75; Grafenauer, *Oblikovanje*, str. 21.

46 Eno takšnih območij je bila po besedah oglejskega kanclerja Paola Santonina (ok. 1440–1508/10) iz srede osemdesetih let 15. stoletja Ziljska dolina od župnije sv.

37 Snoj in Greenberg, O jeziku, str. 296.

38 Golec, *Nedokončana kroatizacija*, str. 7–138.

39 O kolonizaciji gl. *Gospodarska in družbena I*, str. 67–88.

Zaradi velikega dotoka bavarskih naseljencev je bila ena glavnih posledic kolonizacije v Vzhodnih Alpah germanizacija obsežnega ozemlja med Donavo in Dravo. Najpozneje v zgodnjem novem veku je tako prišlo do izoblikovanja dokaj jasne nemško-slovenske jezikovne razmejitve in s tem do vzpostavitve severne meje geografskega prostora slovenske jezikovne skupnosti, ki pa se je v naslednjih stoletjih ponekod še pomaknila proti jugu. Vsaj približen obseg prostora, v katerem je bil razširjen slovenski jezik, je moral biti srednjeveškimi sodobniki dobro znan. Na to poleg zgoraj navedenih primerov poimenovanj kažeta tudi pridevka »Slovenski« oziroma »Windisch« pri več zemljepisnih, zlasti krajevnih imenih, ki nista izraz njihovega prevladujočega slovenskega jezikovnega značaja, ampak lege na območju slovenske jezikovne skupnosti. Dodali so ju zaradi lažjega razlikovanja od istoimenskih krajev na ozemlju nemško govoreče skupnosti; teh se je prijel pridevek »Deutsch« oziroma »Bairisch«. Med take pare sodijo Slovenj Gradec (*Windischgraz*) – (nekdaj Bairisch) Graz/Gradec, Slovenska Bistrica (*Windischfeistritz*) – Deutschfeistritz (severno od Gradca), Podčetrtek (*Windischlandsberg*) – Deutschlandsberg (zahodno od Lipnice), Slovenji Plajberk/Windisch-Bleiberg – Bad Bleiberg (zahodno od Beljaka) in Grebinj/Griffen – Deutsch-Griffen (zahodno od Krke na Koroškem). Zlasti ljudje, ki so veliko potovali, so gotovo dokaj dobro poznali geografske meje območja, znotraj katerega so se lahko sporazumevali v svojem jeziku.

JEZIK

Slovenci sodijo med tiste moderne evropske narode, pri katerih je soodvisnost med jezikom in narodno identiteto še posebej izrazita, kar z drugimi besedami pomeni, da je slovenščina osrednji gradnik slovenske narodne identitete. Prostor med Vzhodnimi Alpami, Panonsko nižino in Jadranom je bil že od zgodnjega srednjega veka državno razdeljen, temu pa se je v visokem

srednjem veku v okviru Svetega rimskega cesarstva pridružila še razbitost med več dežel. Zaradi takšne zgodovinske, politične, kulturne in do določene mere identitetne diferenciranosti tega območja je bilo sorodstvo narečij, ki jih imenujemo slovenski jezik, edina prava osnova za vzpostavitev skupne identitete.⁴⁷

Jezikovna podoba današnjega slovenskega prostora se je začela oblikovati z naselitvijo Slovanov v zgodnjem srednjem veku. Slovanski idiom, ki so ga prinesli s seboj, se ni bistveno razlikoval od preostalih takratnih slovanskih idiomov.⁴⁸ V očeh latinskih in nemških pisnih virov je tako ostalo še globoko v novi vek, saj jezik Slovanov alpsko-jadransko-panonskega prostora imenujejo *lingua sclavonica/sclavica* oziroma *windische/wendische Sprache*, torej slovanski jezik.⁴⁹ Toda jezikoslovci takšno splošno poimenovanje zavračajo in opozarjajo na ireverzibilne ekskluzivne jezikovne inovacije, ki so se v vzhodnoalpskem in predalpskem prostoru izvršile do preloma prvega tisočletja, zaradi katerih je treba prebivalce tega območja in časa pojmovati kot identitetno skupnost, katere jezik se je od jezika sosednjih slovanskih identitetnih skupnosti že razlikoval po tankem snopu izoglos.⁵⁰ V naslednjih stoletjih se je še krepil, tako da je v obdobju oblikovanja knjižnih standardov upravičeno razumljen kot jezikovna meja slovenskega jezika.⁵¹ Ob tem je treba jasno poudariti, da strokovni izraz *slovenski* v zgodovinskem jezikoslovju nikakor ne implicira identitetne oznake govorcev tega jezika.⁵²

Še vse do visokega srednjega veka lahko govorimo o praslovanskem narečju – Fran Ramovš ga je imenoval alpska slovanščina –, ki se ni občutneje razlikovalo od slovanskih govorov drugod po Evropi. Poudariti je treba, da v sebi ni bilo enotno. Toda nesporno je, da je polagoma in neposredno prešlo v različna narečja, ki jih kot skupino zase označujemo kot slovenski jezik.⁵³ Znotraj modeliranja njegove lingvogeneze oziroma notranje jezikovne zgodovine si v srednjem veku v kronološkem zaporedju sledijo naslednje časovne in zemljepisne različice (kronolekti in

Danijela/St. Daniel im Gailtal do Beljaka, kjer je bilo nemško govoreče prebivalstvo pomešano s slovenskim in so vsi znali oba jezika (Vale, *Itinerario*, str. 170; Santonino, *Popotni dnevniki*, str. 37). Jezikovna meja se tu ni mogla ustaliti že v poznem srednjem veku, ampak šele v zgodnjem novem veku. V 19. stoletju je potekala tik ob Šmohorju, torej skoraj po sredini nekdanj približno 70 km dolgega dvojezičnega območja. Drugo takšno prehodno področje je bilo še v Santoninovem času Posavinje, kjer so domala vsi govorili slovensko, a so znali tudi nemško (Vale, *Itinerario*, str. 266; Santonino, *Popotni dnevniki*, str. 90). Gl. tudi *Gospodarska in družbena I*, str. 75, 79–80. Za jezikovno podobo Koroške v srednjem veku prim. Kranz-mayer, *Ortsnamenbuch I*, priloga Skizze 7. Prikaz temelji izključno na jezikoslovni analizi zemljepisnih imen in skorajda ne upošteva drugih zgodovinskih virov.

47 Štih, Miti in stereotipi, str. 32.

48 Snój in Greenberg, O jeziku, str. 288. Izraz *idiom* v tem kontekstu pomeni »človeška govorica določenega prostora v določenem času, s katero se sporazumevajo govorci, katerim je ta govorica praviloma materni jezik«.

49 ADG, Urkunden, 1445 I 14, Velikovec; URBKr I, str. 10–12, št. 8, str. 16–18, št. 11, str. 123–124, št. 133; TKL II, str. 250–252, št. 163; Štih, Slovansko, str. 25–37.

50 Izoglosa je črta, ki zaznamuje področje z določenim jezikovnim pojavom.

51 O tem izčrpno: Snój in Greenberg, O jeziku, str. 277–300.

52 Šekli, Zakaj je jezik, str. 80, op. 28.

53 Ramovš, *Kratka zgodovina*, str. 22–23.

geolekti): praslovanščina (do ok. 800 po Kr.) – alpska (južna) slovanščina (ok. 800–1000) – zgodnja (skupna, izhodiščna, enotna) slovenščina (ok. 1000–1200) – narečna (neenotna) slovenščina (od ok. 1200). Slednja se je najprej razcepila na dva makrogeolekta, to sta bili severozahodna in jugovzhodna slovenščina, znotraj katerih so se do konca 14. stoletja postopno izoblikovale narečne baze, ki so se naprej cepile na narečja (nekatera še na podnarečja) in krajevne govore.⁵⁴

Razvoj slovanskega jezika v vzhodnoalpskem, predalpskem in zahodnopanonskem prostoru od praslovanščine do slovenščine je torej trajal zelo dolgo in se je zaključil šele v poznem srednjem veku.⁵⁵ Območje njene razširjenosti se je v tem času zaradi germanizacije močno skrčilo. Kot so namreč pokazale jezikoslovne raziskave, prostor med Donavo, Jadranom in robom Panonske nižine v določenih obdobjih izkazuje bolj ali manj enake jezikovne lastnosti, kar pomeni, da sta alpska (južna) slovanščina in zgodnja slovenščina nekdanj segali daleč proti severu.⁵⁶ Zavedanje o obstoju samosvojega slovenskega jezika je gotovo, zlasti med duhovščino, obstajalo že v srednjem veku, prvič pa je izraženo pri slovenskih protestantih.⁵⁷

Slovenščina se je torej razvila iz jezika, ki so ga govorili zgodnesrednjeveški Slovani alpsko-jadransko-panonskega prostora in v katerem so bili napisani znameniti Brižinski spomeniki, zato je treba jasno poudariti, da je prav jezikovna kontinuiteta najbolj dokazljiva povezava med današnjimi Slovenci in »davnimi« Karantanci.⁵⁸ V srednjem veku je bila razširjena med vsemi družbenimi sloji, tudi med plemstvom, a je ostajala omejena skoraj izključno le na ustno sporazumevanje.⁵⁹ Bila pa je tudi najprepoznavnejši identitetni znak na jugu habsburških dežel ter v njihovem beneškem in ogrskem sosledstvu živeče

slovensko govoreče skupnosti. Prav zaradi takšne politične, zgodovinske, kulturne in posledično identitetne različnosti je bilo sorodstvo narečij njeno edino pravo vezivo.⁶⁰

VERA

Zadnje od treh obravnavanih srednjeveških izhodišč, ki je imelo pomembno vlogo pri oblikovanju slovenske narodne identitete, je krščanstvo. Pokristjanjevanje velja za enega osrednjih procesov slovenske zgodnesrednjeveške zgodovine, saj je temeljito spremenilo versko, politično, družbeno, kulturno in gospodarsko podobo vzhodnoalpskega, predalpskega in panonskega prostora ter ga kot eden ključnih dejavnikov po dveh stoletjih orientiranosti proti vzhodu integriralo v krščanski oziroma katoliški evropski Zahod, kamor kljub kratkotrajnim prekinitvam – kot dokazujeta članstvi v Evropski uniji in zvezi NATO – teži še danes. Krščanstvo tu kljub propadu poznoantične cerkvene organizacije tudi v obdobju prevlade poganstva ni povsem zamrlo, ampak se je v nepravovernih oblikah ohranilo med ostanki Germanov in romaniziranega staroselskega prebivalstva.⁶¹

Prvi znani poskus misijona med vzhodnoalpskimi Slovani sega na konec prve tretjine 7. stoletja, razmere za organizirano misijonsko delo pa so postale dovolj ugodne šele s politično podreditvijo Karantancev Bavarcem oziroma Frankom, do katere je prišlo pred poletjem 743.⁶² Toda zares je steklo šele pod knezom Hotimirjem (ok. 752–ok. 769), ki je na knežjem prestolu nasledil bratranca Gorazda (ok. 749–ok. 752), prvega krščanskega vladarja Karantanije.⁶³ Za gentilno-religiozne družbe, kakršna je bila karantanska, je bil sprejem krščanstva ogromen izziv, povezan z globokimi, tudi identitetnimi spremembami. Olajšala ga je zgodnja in menda prostovoljna spreobrnitev političnega vodstva, ki je nato povabilo misijonarje ter jim pri njihovem delu nudilo potrebno podporo in zaščito.⁶⁴

Potek pokristjanjevanja v Karantaniji in Panoniji je zahvaljujoč edinstvenemu viru *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* iz leta 870 dobro

54 Šekli, *Zgodneslovenski števnik*, str. 19. O razvoju slovenskega pismenega jezika v srednjem veku gl. Pogorelec, *Zgodovina*, str. 55–59.

55 Šekli, *Zakaj je jezik*, str. 79.

56 Ramovš, *Kratka zgodovina*, str. 22–23; Snoj in Greenberg, *O jeziku*, str. 287–288; Šekli, *Zgodneslovenski števnik*, str. 20.

57 Trubar, *Catechismus*, s. p.; Snoj in Greenberg, *O jeziku*, str. 284–285.

58 Štih, *Miti in stereotipi*, str. 37; Šekli, *Zakaj je jezik*, str. 68–84.

59 Kotar, *Jezikovna identiteta*, str. 35–36. Uporabo slovenščine med plemstvom v srednjem veku dokazuje več sodobnih virov. Med manj znane sodita pismi Pankraca II. Turjaškega (ok. 1441–1496) bratranca Viljemu II. Turjaškemu († 1506) iz let 1488 in 1489, v katerih Jurija III. Lamberga († ok. 1493) in svojega brata Jurija V. Turjaškega († 1489) imenuje *Juri* in ne *Jorg* ipd. (TKL II, str. 544–545, št. 398, str. 550–551, št. 404).

60 Štih, Linhart kot zgodovinar, str. 306, op. 41.

61 Bratož, *Vpliv oglejske cerkve*, str. 510, 512–513; Grafenauer, *Pokristjanjevanje Slovencev*, str. 30; Kahl, *Der Staat*, str. 101–103, 129–130, 132, 279–289; Štih, *Ko je Cerkev*, str. 12–13; Štih, *Pokristjanjevanje*, str. 343–344. Prim. Baltl, *Das frühe Christentum*, str. 41–54.

62 *Vita Amandi episcopi I*, c. 16; Baltl, *Das frühe Christentum*, str. 54–63; Grafenauer, *Pokristjanjevanje Slovencev*, str. 33, 35–36; Štih, *Ko je Cerkev*, str. 9.

63 *Conversio*, c. 4, 5; Grafenauer, *Pokristjanjevanje Slovencev*, str. 38–41.

64 Štih, *Ko je Cerkev*, str. 19, 20–21.

poznan.⁶⁵ Vodila ga je salzburska škofija (od leta 798 nadškofija), ki si je že v času papeža Zaharije (741–752) zagotovila cerkveno oblast nad Karantanijo, kar sta potrdila tudi njegova naslednika Štefan II. (752–757) in Pavel I. (757–767). Papeška odločitev je povsem prezrla interese oglejskega patriarhata, ki so mu bili še konec 6. stoletja podrejeni škofje iz širšega vzhodnoalpskega, tudi poznejšega karantanskega prostora.⁶⁶ Po frankovski zmagi nad Avari in osvojitvi Panonije leta 796 so bile misijonske pristojnosti nad tem obsežnim ozemljem razdeljene med sosednje škofije, Drava pa je bila določena za mejo med salzbursko in oglejsko diecezo.⁶⁷ V Ogleju se po smrti patriarha Pavlina II. (787–802) s takšno razmejitvijo niso več strinjali in so si prizadevali za obnovo nekdanjega teritorialnega obsega svoje cerkvene jurisdikcije, kar je privedlo do spora s Salzburgom. Cesar Karol Veliki (768–814) ga je leta 803 poskusil rešiti tako, da je določil Dravo za mejo med njima tudi v Karantaniji, ki je dotlej v celoti spadala pod cerkveno oblast salzburske nadškofije.⁶⁸ Kljub pritožbam obeh strani je junija 811 svojo odločitev dokončno potrdil, Drava pa je nato diecezi ločevala skoraj tisoč let, vse do ukinitve oglejskega patriarhata leta 1751.⁶⁹ Trdna razmejitev je imela dolga stoletja pomemben vpliv na razvoj cerkvene organizacije ter na versko, politično in kulturno življenje v današnjem slovenskem prostoru.

Pokristjanjevanje alpsko-jadransko-panonskega prostora ni steklo povsod hkrati, niti ni povsod potekalo enako hitro in na enak način. Kmalu po sredi 8. stoletja je zajelo najprej Karantanijo, kjer so bile politične okoliščine zanj zelo ugodne. Toda uveljavljanje nove vere in z njo povezanega novega družbenega reda je bilo vse prej kot enostavno, saj mu je del prebivalstva odločno nasprotoval in se celo trikrat dvignil v oborožen upor. Vstajniki niso zavračali le krščanstva, ampak tudi vladajočo politično elito in bavarsko nadoblast. Z bavarskim zatrtjem zadnjega upora leta 772 je bila poganška

stran dokončno premagana, misijonsko delo pa se je po triletni prekinitvi znova intenzivno nadaljevalo.⁷⁰ Prizadevanja misijonarjev so kljub številnim težavam nazadnje dosegla zastavljene cilje; tako so Karantanci postali prvo pokristjanjeno slovansko ljudstvo, zato lahko karantanskemu misijonu pripišemo širši evropski pomen.⁷¹ Cerkev se je namreč tedaj prvič srečala s slovanskim svetom in organiziranim misijonskim delom v slovanskem jeziku, toda več o tem v nadaljevanju.

O oglejskem misijonu južno od Drave je znana zelo malo, saj o njem ni nobenih časovno ali prostorsko trdnih zgodovinopisnih podatkov. Z veliko mero gotovosti je mogoče trditi le, da je potekal počasneje od salzburskega.⁷² Možno je, da so oglejski misijonarji med Slovani, živječimi na vzhodnem obrobju Langobardskega kraljestva, delovali že v predfrankovski dobi.⁷³ V prostor vzhodno od Furlanije, nad katerim je Oglej leta 796 dobil cerkveno jurisdikcijo, so verjetno začeli prihajati že konec 8., zagotovo pa v 9. stoletju, ko so bile zgrajene tudi prve cerkve.⁷⁴ Toda razmere za misijonsko delo so bile tu precej manj ugodne kot v Karantaniji. Že kmalu po začetku mu je hud udarec zadal protifrankovski upor Ljudevita Posavskega (819–823), še hujšega pa so mu v prvi polovici 10. stoletja prizadejali madžarski vpadi, ki so zrušili frankovsko ureditev na jugovzhodu Vzhodnofrankovskega kraljestva in verjetno vsaj do določene mere izničili tudi dosežke misijonarjev.⁷⁵ Kot kaže, je do odločilnega napredka v pokristjanjevanju in izgradnji cerkvene organizacije na oglejskem misijonskem območju prišlo šele v drugi polovici 10. stoletja, ko je ta prostor po koncu madžarske nevarnosti zajela intenzivna fevdalizacija družbe in z njo povezano oblikovanje zemljiških gospoštej.⁷⁶

Kljub temu da se je pokristjanjevanje v Panoniji, tj. v prostoru med Rabo, Dravo in Donavo, z velikimi ambicijami ključnih političnih in cerkvenih akterjev začelo že med frankovsko-avarsko vojno konec 8. stoletja, še dolgo ni prineslo žele nih rezultatov.⁷⁷ Misijonarjem je namreč manjka-

65 Kos, *Conversio*; Wolfram, *Conversio*. O pokristjanjevanju v Karantaniji in Panoniji gl. Wolfram, *Grenze und Mission*, str. 71–74; Grafenauer, *Pokristjanjevanje Slovencev*, str. 36–53; Wood, *The Missionary Life*, str. 13; Štih et al., *Slovenska zgodovina*, str. 26–29, 35; Štih, *Ko je Cerkev*, str. 9–30; Štih, *Pokristjanjevanje*, str. 340–356. Gl. tudi navedbo literature v Štih, *Ko je Cerkev*, str. 10, op. 1.

66 DD Karol. I, str. 282–283, št. 211; Bratož, *Vpliv oglejske cerkve*, str. 489–491; Grafenauer, *Pokristjanjevanje Slovencev*, str. 31–33, 37; Štih, *Ko je Cerkev*, str. 9.

67 *Annales regni Francorum*, leto 796; Štih, *Pokristjanjevanje*, str. 346.

68 *Conversio*, c. 6.

69 DD Karol. I, str. 282–283, št. 211; Bratož, *Vpliv oglejske cerkve*, str. 508; Grafenauer, *Pokristjanjevanje Slovencev*, str. 46–48; Štih, *Pokristjanjevanje*, str. 345–346.

70 *Conversio*, c. 5; Grafenauer, *Pokristjanjevanje Slovencev*, str. 42, 44–45; Štih et al., *Slovenska zgodovina*, str. 27–28; Štih, *Ko je Cerkev*, str. 22–25; Štih, *Konfrontacija*, str. 28–29.

71 Štih, *Ko je Cerkev*, str. 10–11.

72 Grafenauer, *Pokristjanjevanje Slovencev*, str. 53.

73 Bratož, *Vpliv oglejske cerkve*, str. 501–502.

74 Bratož, *Vpliv oglejske cerkve*, str. 503–512; Grafenauer, *Pokristjanjevanje Slovencev*, str. 32–33, 53; Höfler, *O prvih cerkvah*, str. 22–23; Štih, *Pokristjanjevanje*, str. 354–355.

75 Grafenauer, *Pokristjanjevanje Slovencev*, str. 53.

76 Höfler, *O prvih cerkvah*, str. 35–39; Štih, *Pokristjanjevanje*, str. 355–356.

77 O pokristjanjevanju v Panoniji pregledno Štih, *Pokristjanjevanje*, str. 340–356.

la trdna podpora lokalnih oblastnikov, kakršno so že pol stoletja imeli v sosednji Karantaniji. Pravo misijonsko delo je steklo šele sredi 9. stoletja in je sledilo utrditvi oblasti iz Nitre prebeglega kneza Pribine (ok. 840–860/1), ki je to ozemlje kot frankovski vazal gospodstveno organiziral in stabiliziral. V dveh desetletjih sta salzburska nadškofa Liupram (836–859) in Adalvin (859–873) posvetila 30 oziroma 31 cerkva, kar priča o velikem uspehu salzburskega misijona.⁷⁸ Pribinov sin Kocelj (860/1–874) je sprva sledil očetovim stopinjam, leta 869 pa se je z uspešnim uporom otresel frankovske nadoblasti in v Spodnji Panoniji do smrti leta 874 vladal kot samostojen vladar. To obdobje je močno zaznamovalo delovanje slovanskega apostola Metoda († 885), ki je z uvedbo slovanskega bogoslužja in s podporo knežjega dvora salzburskim interesom zadal zelo hud udarec.⁷⁹ Vsesplošen napredek Spodnje Panonije v drugi polovici 9. stoletja se je končal s prihodom Madžarov, s katerim je propadla tudi komaj dobro vzpostavljena cerkvena organizacija.

Pokristjanjevanje je v obdobju naglega širjenja Frankovskega kraljestva služilo kot eno glavnih sredstev integracije novoosvojenih ozemelj in socialnega discipliniranja pokorjenega prebivalstva. Šlo je za dolgotrajen proces verskega, kulturnega, družbenega in gospodarskega prilagajanja frankovskemu redu, ki mu seveda niso bili podvrženi samo Slovani alpsko-jadransko-panonskega prostora. Toda kljub intenzivnemu pokristjanjevanju poganstvo še dolgo ni bilo izkoreninjeno, saj se je ponekod, zlasti v odročnih krajih, ohranilo do poznega srednjega veka.⁸⁰ V številnih primerih je bil prevzem krščanstva le navidezen, zato je moralo gotovo preteči več desetletij od začetka misijona, da ga je velika večina prebivalstva resnično ponotranjila.⁸¹ Krst pa ni imel le verskega pomena. Zlasti pripadniki družbene elite so s prestopom v krščanstvo in gradnjo cerkva jasno pokazali svojo politično privrženost frankovskemu vladarju in željo po vključitvi v nov družbeni red.⁸² Sprejem nove vere posameznikom ni omogočil le političnega, socialnega in gospodarskega preživetja, ampak jim je odprl tu-

di možnost za vzpon po družbeni lestvici. To dokazuje karantanski Slovan in *nobilis vir* Georgius, ki se je pred koncem 9. stoletja priženil v ugledno frankovsko plemiško rodbino, tesno povezano s kraljevim dvorom. Grško osebno ime kaže na njegovo nedavno spreobrnitev ali na pripadnost pred kratkim pokristjanjeni rodbini.⁸³

Oznanjanje oziroma sprejemanje nove vere je bil za obe strani velikanski izziv. Misijonarji so se morali, če so želeli biti pri svojem delu resnično uspešni, naučiti slovanski jezik in se prilagoditi novemu okolju, v krščanstvo spreobrnjeni pogani pa so bili primorani spremeniti svoj predstavi svet, moralna načela in vsakdanje življenjske navade ter s tem pomemben del svoje osebne identitete.⁸⁴ Če jih je pred krstom poganska vera povezovala z drugimi člani njihove gentilnoreligiozne skupnosti, so se s sprejemom krščanstva pridružili mnogo večji skupnosti kristjanov. To ni pomenilo le odpoved stari religiji, ampak tudi opustitev s krščanstvom neskladnih praks, kot so poganski pokop, mnogoženstvo in promiskuiteta. Poganska svetišča so se umaknila cerkvam, plačevanje desetine, post, spoved, praznovanje cerkvenih praznikov in obiskovanje nedeljskih maš so postali obvezni. Na utrditev novega življenjskega ritma je močno vplivala tudi prepoved opravljanja kmečkih opravil ob nedeljah.⁸⁵

Z uvajanjem krščanstva so povezani tudi začetki pismenstva med Slovani alpsko-jadransko-panonskega prostora. Misijonarji so za potrebe oznanjanja nove vere v jezik domačinov prevedli in zapisali temeljna besedila, ki so se ohranila v poznejših prepisih, ter ustvarili krščansko terminologijo. Že zgodaj se je uveljavilo spoznanje, da je misijon učinkovit le, če poteka v poganom razumljivem jeziku. Zato je pokristjanjevanje Karantancev za Cerkev pomenilo ogromen izziv, saj ni imela izkušenj z organiziranim misijonskim delom v slovanskem svetu. Sprejem krščanstva v cerkveni zgodovini in slovanski jezikovni zgodovini posledično upravičeno velja za odločilen dogodek.⁸⁶

O najzgodnejši krščanski kulturi pri Slovanih pričajo Brižinski spomeniki, ki so najstarejša slovanska besedila v latinski abecedi. Po prevladujočem mnenju je njihova predloga nastala

⁷⁸ *Conversio*, c. 10–13; Grafenauer, Pokristjanjevanje Slovencev, str. 54–55; Štih, Pokristjanjevanje, str. 351–354.

⁷⁹ Grafenauer, Pokristjanjevanje Slovencev, str. 55–56.

⁸⁰ Bratož, Vpliv oglejske cerkve, str. 510; Grafenauer, Pokristjanjevanje Slovencev, str. 31, 51; Höfler, *O prvih cerkvah*, str. 23.

⁸¹ Grafenauer, Pokristjanjevanje Slovencev, str. 46, 51, 53; Müller, *Die Missionierung*, str. 61. Prim. Kahl, *Der Staat*, str. 286–287.

⁸² O prvih cerkvah v Karantaniji in Panoniji gl. *Conversio*, c. 5, 11–13; Karpf, *Kirchen in Karantanien*; Eichert, *Frühmittelalterliche Strukturen*, str. 17–80.

⁸³ Bitterauf, *Die Traditionen 1*, str. 780–781, št. 1036; Mitterauer, *Slawischer und bayrischer*, str. 693–700; Štih, *Konfrontacija*, str. 38–39.

⁸⁴ Štih, *Ko je Cerkev*, str. 10–12, 13–17.

⁸⁵ Štih, *Integracija*, str. 17–18; Štih, *Ko je Cerkev*, str. 21–22; Müller, *Die Missionierung*, str. 59.

⁸⁶ Grafenauer, Pokristjanjevanje Slovencev, str. 45–46; Štih et al., *Slovenska zgodovina*, str. 28–29; Štih, *Ko je Cerkev*, str. 10–11, 14–18.

Ecce bi deti nas neze
 gresil tevuekigemube
 fti starosti neprigem
 ločki nikoligese per
 salı neimugi nislzına
 telelemoki nuuvug
 kigemubesti bone
 selavuiſtiubui ne
 priiaſninu uvignan
 odszlauuibosiſge lotom
 nanarodſlovueſki
 fraſti lperſali boi
 do neimoki lbſſre
 duſzemirt lpagibra
 triia pomenem ſe
 dai ſino uueboſi na
 reſemſe botomu oſ

Atanem ſich mirſcih
 del eſeſunt dela ſoto
 nina eſetrebu tuorim
 bratra oclevuetam eſe
 tatua eſeraſſboi eſeputa
 ugongenuge eſeroti Choi
 ſe lb nepaſem nuge pre
 ſapam eſene nauuiſt
 niſce teh del mirſene
 pred boſima oſima mo
 ſete potomu ſinſi uvi
 deti. lſami raſumeti
 eſebefe priuua ſlou
 ueſi yliſa taſie aco
 ſe imuiſim tere ne
 priiaſnina uſ nenaui
 deſſe lbofi uſliuibife

Brižinski spomeniki, ki so bili na osnovi starejših predlog verjetno zapisani v letih 972–1022/39, so najpomembnejša priča slovanskega misijona in najstarejša ohranjena slovanska besedila v latinski abecedi (Wikipedija).

vsaj sredi 9. stoletja na freisinškem misijonskem območju na današnjem Zgornjem Koroškem.⁸⁷ Po ugotovitvah jezikoslovcev je jezik Brižinskih spomenikov mogoče opredeliti kot alpsko (zahodno južno) slovanščino na prehodu v zgodnjo slovenščino.⁸⁸ To pomeni, da skupaj z Rateškim (Celovškim), Stiškim, Starogorskim ter drugimi

srednjeveškimi in zgodnjenovoveškimi rokopisi sodijo v razvojno linijo slovenskega jezika.⁸⁹ Cerkev in duhovščina sta imeli skozi stoletja z zapisovanjem besedil pomembno vlogo pri ohranjanju slovenščine, o čemer poleg rokopisnega gradiva priča omemba slovanske oziroma slovenske pastorage v poznem srednjem veku.⁹⁰

87 Štih et al., *Slovenska zgodovina*, str. 29; Štih, Ko je Cerkev, str. 18–19.

88 Snoj in Greenberg, O jeziku, str. 285–288; Šekli, Zakaj je jezik, str. 78.

89 Mikhailov, *Jezikovni spomeniki*, str. 50–76.

90 ADG, Urkunden, 1445 I 14, Velikovec. Pastoral je potekala v *lingua sclavonica*.

Jezikoslovne raziskave so tudi pokazale, da je imela konfesionalna pripadnost pomemben vpliv na razvoj slovanskih jezikov. Obstaja namreč močan dokaz za to, da je govorni slog povezan z razliko v veroizpovedi, tj. delitvijo na katolištvo in pravoslavlje.⁹¹ Slovensko zgodovino zgodnjega novega veka je močno zaznamoval protestantizem, ki je med drugim prinesel nastanek slovenskega knjižnega jezika, v identitetnem smislu pa je konfesionalni razkol povzročil delitev na katoličane in protestante.⁹²

Pripadnost krščanstvu je bila tudi na Slovenskem eden ključnih gradnikov osebne identitete srednjeveškega človeka, ki ga je povezoval z drugimi kristjani oziroma katoličani po Evropi. Z začetkom osmanske nevarnosti v drugi polovici 15. stoletja se je še okrepila in je postala pomemben element kolektivne identitete stanov notranjeavstrijskih dežel, ki so v sebi videli branik pred prodirajočim islamom.⁹³ Kljub temu da je imela duhovščina v slovenskem narodnem gibanju v 19. stoletju osrednjo vlogo in da je bilo krščanstvo pri oblikovanju slovenske narodne identitete eden pomembnejših dejavnikov, pa Slovenci ne moremo prištevati med tako imenovane konfesionalne narode. Katolištvo je bilo namreč razširjeno v vseh sosednjih deželah, zato ni bilo slovenska značilnost oziroma nekaj, s čimer bi se Slovenci razlikovali od drugih. Drugače je bilo na primer pri Hrvatih, ki so živeli pomešani z muslimani in pravoslavci, zato se je njihova narodna identiteta nazadnje, tudi zaradi jezikovne podobnosti z drugače verujočimi sosedi, močno oklenila pripadnosti Katoliški cerkvi.

Sprejem krščanstva v zgodnjem srednjem veku ni pomenil le verske spreobrnitve, ampak je s seboj prinesel globoke in trajne družbene spremembe, od katerih mnoge še danes opredeljujejo ritem našega življenja. Mednje zagotovo sodi prevzem krščanskega koledarja.⁹⁴ Kljub temu da je Republika Slovenija z ustavo opredeljena kot sekularna država, so največji cerkveni prazniki, to so velikonočna nedelja, velikonočni ponedeljek, binkošti, Marijino vnebovzetje in božič, dela prosti dnevi. Krščanstvo je torej temu prostoru dalo še danes prepoznavno kulturno identiteto ter je dolga stoletja pomembno vplivalo na umetnost, glasbo, literaturo in tradicijo. Toda kljub temu je v delu starejšega slovenskega zgodovinarja iz 19. stoletja pokristjanjevanje včasih neupravičeno prikazano v negativni luči kot

proces, ki naj bi Slovence oropal lastne identitete in odprl vrata načrtni germanizaciji slovenskega ozemlja.⁹⁵

SKLEP

Ugotovimo lahko, da je starejše slovensko zgodovinarstvo od konca 18. in še globoko v 20. stoletje zaradi drugačnega razumevanja nekaterih temeljnih zgodovinskih procesov, povezanih z oblikovanjem slovenskega naroda in narodne identitete, njun nastanek postavljalo že v zgodnji srednji vek. Slovani, ki so v 6. stoletju poselili prostrano ozemlje med Donavo in Jadranom ter Furlansko in Panonsko nižino, naj bi bili tako Slovenci, njihov jezik slovenščina, Karantanija pa prva slovenska država. Šele z uveljavitvijo novih spoznanj je stroka takšne poglede dokončno presegla. Pokazalo se je, da je oblikovanje modernih narodov in narodnih identitet precej mlajši pojav. Starejše slovensko zgodovinarstvo je bilo tudi izrazito karantanocentristično, zato je dajalo premalo poudarka na obdobja in teme, ki so za oblikovanje slovenskega naroda in njegove identitete veliko pomembnejše od zgodnjega srednjega veka in Karantanije.⁹⁶ Toda takšni pogledi na preteklost niso slovenska posebnost, saj so bili in so še vedno razširjeni po vsej Evropi. V zadnjih desetletjih je prišlo tudi do ponovnega ovrednotenja nekaterih temeljnih procesov, kot so kolonizacija, germanizacija, fevdalizacija in pokristjanjevanje, ki so bili nekdanj zaradi domnevne protislovenske usmerjenosti pogosto prikazani v negativni luči.

Predstavljena izhodišča, katerih nastanek sega v srednji vek, so imela zelo pomembno vlogo pri oblikovanju modernega slovenskega naroda in narodne identitete. Z izoblikovanjem geografskega prostora slovenske jezikovne skupnosti na prelomu poznega srednjega v zgodnji novi vek, ki razen na jugu in jugovzhodu ni bil zamejen s političnimi mejami, ampak z razširjenostjo slovenskega jezika, je v 19. stoletju nastala slovenska narodna entiteta dobila vsaj s svojega vidika jasen zemljepisni okvir, znotraj katerega so živeli njeni pripadniki. V srednjeveško obdobje sega tudi geneza slovenščine, osrednjega elementa narodne identitete. Razvila se je na stičišču germanškega, romanskega, ugrofinskega in slovanskega sveta, zato je bila njena razmejitev z neslovanskimi jeziki vedno zelo jasna, drugače pa je bilo v smeri proti jugu in jugovzhodu, kjer je mejila na

91 Snój in Greenberg, O jeziku, str. 281.

92 Kočevár, Vloga reformacije, str. 14–39.

93 Kočevár, Identiteta, str. 146–147.

94 Štiš, Ko je Cerkev, str. 29.

95 Vrhovec, *Grmanstvo*, str. 47: »Nemški solnogradski duhovniki bili so na sévernem bregu Drave germanizaciji gmoten pripomoček ...«; Štiš, Miti in stereotipi, str. 44–45, op. 90.

96 Štiš, Poglavlje, str. 127–128.

sorodne slovanske govore. Tu je imela pri njeni zamejitvi odločilno vlogo državna meja med Svetim rimskim cesarstvom in Ogrskim kraljestvom, ki je ostala dolga stoletja skoraj nespremenjena. Kolikšen je bil njen pomen, priča dejstvo, da sta se z njo v nacionalni dobi skoraj v celoti, razen v Istri in Prekmurju, prekrili slovensko-hrvaška jezikovna in narodnostna ločnica ter da je nista zmogli premagati niti ilirsko in jugoslovansko narodno gibanje. Nastanek slovensko-hrvaške jezikovne in narodnostne meje je torej bolj kot ne umeten in ni v celoti plod naravnega razvoja. Pri oblikovanju slovenske narodne identitete je imelo pomembno vlogo tudi zahodno krščanstvo, ki že več kot tisoč let zaznamuje versko in kulturno podobo slovenskega prostora.

O obstoju slovenskega naroda v srednjem veku ne moremo govoriti, lahko pa govorimo o jezikovni skupnosti.⁹⁷ Temeljila je na jeziku, s katerim se je jasno razlikovala od zahodnih, severnih in vzhodnih sosedov, dosti manj pa od južnih. Zgodovinski viri, ki bi neposredno razkrivali značaj kolektivnih identitet v prednacionalnih obdobjih, so za slovenski prostor izjemno redki, zato si lahko pomagamo le s posrednimi informacijami. Da so se sodobniki že v srednjem veku zavedali obstoja posebne skupnosti, živče na območju današnje Slovenije in bližnjega sosedstva, ter poznali njen približen geografski okvir, govori več indicev. Prostor med Donavo in Jadranom jim je bil – tako kot druge dežele Slovanov – v zgodnjem srednjem veku znan kot *Sclavinia*, jezik njegovih prebivalcev pa kot slovanski (*lingua S(c)lavorum*, *lingua Sclavanisca* itd.), toda z napredovanjem germanizacije sta se oznaki postopno zožili na jug habsburških dežel in na njihovo slovensko govoreče prebivalstvo.⁹⁸ Obstoj skupnosti v srednjem veku dokazujejo tudi nekateri vzdevki in priimki. Omenimo le omembo bratislavskega čevljarja Jurija Windischa iz Ljubljane (*Jorig Windisch von Laibach*) iz leta 1458.⁹⁹

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ADG – Archiv der Diözese Gurk, Celovec
Urkunden

AMB – Archív hlavného mesta SR Bratislavy, Bratislava
Magistrát mesta Bratislavy, zbierka listín a listov

OBJAVLJENI VIRI

Annales regni Francorum – Pertz, Georg Heinrich: *Annales regni Francorum inde ab a. 741. usque ad a. 829. qui dicuntur Annales laurissenses maiores et Einhardi*. Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani, 1895 (Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum).

Bitterauf, Theodor: *Die Traditionen des Hochstifts Freising*, Band 1: 744–926. München: M. Rieger'sche Universitäts-Buchhandlung (G. Himmer), 1905 (Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte, Neue Folge 4).

Conversio – Kos, Milko: *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*. Ljubljana: Znanstveno društvo v Ljubljani, 1936 (Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani II, Historični odsek 3).

Czoernig, Karl Freiherr von: *Ethnographische Karte der Oesterreichischen Monarchie*. Wien: Direction der administrativen Statistik, 1855.

DD Karol. I – Mühlbacher, Engelbert (ur.): *Die Urkunden der Karolinger*, Band 1: Die Urkunden Pippins, Karlmanns und Karls des Grossen. Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1906 (Monumenta Germaniae Historica, Diplomatum Karolinorum, Tomus 1: Pippini, Carlomanni, Caroli Magni diplomata).

Kos, Franc: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*, knjiga 2 (l. 801–1000.); knjiga 4 (1101–1200.). Ljubljana: Leonova družba, 1906; 1915.

Kozler, Peter: *Zemljovid slovenske dežele in pokrajin*. Dunaj: Peter Kozler, 1853.

Otorepec, Božo: *Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma (Udine) 1270–1405*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, 1995 (Viri za zgodovino Slovencev 14).

Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* IV – Bethmann, Ludwig in Waitz, Georg (ur.): *Pauli historia Langobardorum*, *Monumenta Germaniae Historica*, *Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI–IX*. Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani, 1878, str. 12–187.

Santonino, Paolo: *Popotni dnevniki. 1485–1487* (prev. Primož Simoniti). Celovec – Dunaj – Ljubljana: Mohorjeva založba, 1991.

Schwind, Ernst Freiherr von in Dopsch, Alphons: *Ausgewählte Urkunden zur Verfassungs-Geschichte der deutsch-österreichischen Erblände im Mittelalter*. Innsbruck: Verlag der Wagner'schen Universitäts-Buchhandlung, 1895.

⁹⁷ Vprašanju obstoja slovenske etnične identitete v prednacionalni dobi se je v obsežni razpravi posvetil Vanja Kočever (Kočever, Ali je slovenska [1.–3. del]).

⁹⁸ Štih, *Ozemlje Slovenije*, str. 19–20; Štih, *Slovansko*, str. 38.

⁹⁹ AMB, Magistrát mesta Bratislavy, zbierka listín a listov, št. 3218, 1458 VI 3, Bratislava.

- TKL II – Bizjak, Matjaž in Preinfalk, Miha: *Turjaška knjiga listin II. Dokumenti 15. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, 2009 (Thesaurus memoriae, Fontes 8). DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612541682>
- URBKr I – Schumi, Franz: *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogtums Krain*, Band 1: 777–1200. Laibach: Verlag des Herausgebers, 1882/3.
- Vale, Giuseppe: *Itinerario di Paolo Santonino in Carintia, Stiria e Carniola negli anni 1485–1487* (Codice Vaticano latino 3795). Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1943 (Studi e testi 103).
- Vita Amandi episcopi I – Krusch, Bruno: Vita Amandi episcopi I. *Monumenta Germaniae Historica*, Scriptorum rerum Merovingicarum, Tomus 5: Passiones vitaeque sanctorum aevi Merovingici (ur. Bruno Krusch in Wilhelm Levison). Hannoverae – Lipsiae: Impensis bibliopolii Hahniani, 1910, str. 428–449.
- Wolf, Adam: Die Selbstbiographie Christophs von Thein 1453–1516. *Archiv für österreichische Geschichte*, 53, 1875, str. 103–123.
- Wolfram, Herwig: *Conversio Bagoariorum et Carantanorum. Das Weißbuch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantanien und Pannonien*. Herausgegeben, übersetzt, kommentiert und um die Epistola Theotmari wie um Gesammelte Schriften zum Thema ergänzt von Herwig Wolfram. Dritte, gründlich überarbeitete Auflage. Ljubljana / Laibach: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Zveza zgodovinskih društev Slovenije – Klagenfurt: Hermagoras Verlag, 2013 (Razred za zgodovinske in družbene vede, Dela 38 – Zbirka zgodovinskega časopisa 44).
- Eichert, Stefan: *Frühmittelalterliche Strukturen im Ostalpenraum. Studien zur Geschichte und Archäologie Karantaniens*. Klagenfurt am Wörthersee: Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten, 2012.
- Gestrin, Ferdo: Slovani v Pesaru od 15. do 17. stoletja. *Zgodovinski časopis* 49, 1995, št. 3, str. 341–351.
- Golec, Boris: *Nedokončana kroatizacija delov vzhodne Slovenije med 16. in 19. stoletjem. Po sledih hrvaškega lingvonima in etnonima v Beli krajini, Kostelu, Prekmurju in Prlekiji*. Ljubljana: Založba ZRC, 2012 (Thesaurus memoriae, Opuscula 3). DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612543839>
- Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. *Zgodovina agrarnih panog*, Zvezek 1: Agrarno gospodarstvo (ur. Pavle Blaznik, Bogo Grafenauer in Sergij Vilfan). Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1970.
- Grafenauer, Bogo: Etnična struktura in zgodovinski pomen jugoslovanskih narodov v srednjem veku II. *Zgodovinski časopis* 21, 1967, str. 7–48.
- Grafenauer, Bogo: *Oblikovanje severne slovenske narodnostne meje*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1994 (Zbirka Zgodovinskega časopisa 10).
- Grafenauer, Bogo: Pokristjanjevanje Slovencev. *Zgodovina Cerkve na Slovenskem* (ur. Metod Benedik z uredniškim odborom). Celje: Mohorjeva družba, 1991, str. 29–60.
- Gruden, Josip: *Zgodovina slovenskega naroda*, zvezek 1. Celovec: Družba sv. Mohorja, 1910.
- Höfler, Janez: Kako je bilo s »Slovenijo« v Trubarjevem času? *Družina*, 5. 5. 2019.
- Höfler, Janez: *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem. K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*. Druga, revidirana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Viharnik, 2016.
- Höfler, Janez: Sclavenia, Sclavonia, Slavonia. Skupno ime za slovenski prostor v srednjem veku. *Družina*, 21. 4. 2019.
- Höfler, Janez: Slovenija – od kdaj in kako? *Družina*, 14. 4. 2019.
- Kahl, Hans-Dietrich: *Der Staat der Karantanen. Fakten, Thesen und Fragen zu einer frühen slawischen Machtbildung im Ostalpenraum (7.–9. Jh.) / Država Karantancev. Dejstva, teze in vprašanja o zgodnji slovanski državni tvorbi v vzhodnoalpskem prostoru (7.–9. stol.)*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije – Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2002 (Situla. Razprave Narodnega muzeja Slovenije 39 [Supplementum] – Razred za zgodovinske in družbene vede, Razprave 20) (Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo. Začetki slovenske etnogeneze. Dopolnilni zvezek / Slowenien und die Nachbarländer zwischen Antike und karolingischer Epoche. Anfänge der slowenischen Ethnogeneze. Ergänzungsband).

ČASOPISI

Družina, 2019.

LITERATURA

- Baltl, Hermann: Das frühe Christentum in Karantanien und der heilige Amandus. *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark* 66, 1975, str. 41–63.
- Bizjak, Matjaž in Šilc, Jurij in Seručnik, Miha in Makuc, Neva: *Historična topografija Primorske (do leta 1500). Na podlagi gradiva Milka Kosa*. Ljubljana: Založba ZRC, 2022 (Prva e-izdaja, verzija 1.0) (Slovenska historična topografija 2) (https://topografija.zrc-sazu.si/sht/files/SHT-Primorska_web.1.0.pdf). DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610506126>
- Bratož, Rajko: Vpliv oglejske cerkve na vzhodnoalpski in predalpski prostor od 4. do 8. stoletja (2. del). *Zgodovinski časopis* 44, 1990, št. 4, str. 489–520.
- Czoernig, Karl Freiherr von: *Ethnographie der Oesterreichischen Monarchie*, Band 1, Abtheilung 1. Wien: Kaiserlich-koenigliche Hof- und Staatsdruckerei, 1857.

- Karpf, Kurt: Kirchen in Karantanien vor und nach Einführung der Grafschaftsverfassung (828). *Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle* (ur. Lumír Poláček in Jana Maříková-Kubková). Brno: Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, 2010, str. 233–242.
- Kočevar, Vanja: Ali je slovenska etnična identiteta obstajala v prednacionalni dobi? Kolektivne identitete in amplitude pomena etničnosti v zgodnjem novem veku; (1. del). *Zgodovinski časopis* 73, 2019, št. 1–2, str. 88–116; (2. del). *Zgodovinski časopis* 73, 2019, št. 3–4, str. 366–411; (3. del). *Zgodovinski časopis* 74, 2020, št. 1–2, str. 38–95.
- Kočevar, Vanja: Identiteta kranjskih deželnih stanov v zgodnjem novem veku. *Kronika* 65, 2017, št. 2, str. 135–158.
- Kočevar, Vanja: Vloga reformacije v slovenski etnogenezi: etnična kolektivna identiteta na premici zgodovine dolgega trajanja. *Stati inu obstatu* 17, 2021, str. 13–46.
- Kos, Milko: K postanku ogrske meje med Dravo in Rabo. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 28, 1933, snopeč 2–4, str. 144–153.
- Kos, Milko: Slovenska naselitev na Koroškem. *Geografski vestnik* 8, 1932, št. 1–4, str. 101–142.
- Kos, Milko: *Zgodovina Slovencev. Od naselitve do reformacije*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna, 1933 (Kosmos. Zbirka poljudno znanstvenih in gospodarskih spisov, spominov, potopisov itd.).
- Kosi, Jernej in Stergar, Rok: Kdaj so nastali »lubi Slovenci«? O identitetah v prednacionalni dobi in njihovi domnevni vlogi pri nastanku slovenskega naroda. *Zgodovinski časopis* 70, 2016, št. 3–4, str. 458–488.
- Kosi, Jernej: Slovenski nacionalni prostor na Ogrskem: Ustvarjanje zamisli o slovensko-hrvaški meji v dolgem srednjeevropskem 19. stoletju. *Ustvarjanje slovensko-hrvaške meje* (ur. Marko Zajc). Ljubljana: Založba INZ, 2018, str. 29–46 (Vpogledi 19).
- Kosi, Miha: »Onstran gore, tostran Ogrske« (Bela krajina v poznem srednjem veku). *Črnomaljski zbornik. Zbornik historičnih razprav ob 780-letnici prve omembe naselja in 600-letnici prve omembe Črnomlja kot mesta* (ur. Janez Weiss). Črnomelj: Občina Črnomelj, 2008, str. 119–157.
- Kosi, Miha: ... quae terram nostram et Regnum Hungariae dividit ... (Razvoj meje cesarstva na Dolenjskem v srednjem veku). *Zgodovinski časopis* 56, 2002, št. 1–2, str. 43–93.
- Kotar, Jernej: Jezikovna identiteta plemstva na Kranjskem v srednjem veku. *Kolektivne identitete skozi prizmo zgodovine dolgega trajanja. Slovenski pogledi* (ur. Vanja Kočevar). Ljubljana: Založba ZRC, 2022, str. 27–51. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610506423>
- Kozler, Peter: *Kratek slovenski zemljopis in pregled politične in pravosodne razdelitve ilirskega kraljestva in štajerskega vojvodstva s pridanim slovenskim in nemškim imenikom mest, trgov, krajev i. t. d.* Dunaj: Leopold Sommer, 1854.
- Kranzmayer, Eberhard: *Ortsnamenbuch von Kärnten, Teil 1: Die Siedlungsgeschichte Kärntens von der Urzeit bis zur Gegenwart im Spiegel der Namen*. Klagenfurt: Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten, 1956.
- Linhart, Anton: *Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreichs*, Band 2: Von der ersten Anpflanzung der krainischen Slaven bis auf ihre Unterjochung durch die Franken. Laibach: Verlag bei Wilhelm Heinrich Korn, 1791.
- Linhart, Anton: *Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Oesterreichs*, Band 1: Von den ersten Spuren einer Bevölkerung im Lande bis zur ersten Anpflanzung der krainischen Slaven. Laibach: Verlag bei Wilhelm Heinrich Korn, 1788.
- Mikhailov, Nikolai: *Jezikovni spomeniki zgodnje slovensčine. Rokopisna doba slovenskega jezika (od XIV. stol. do leta 1550)*. Trst: Mladika, 2001.
- Mitterauer, Michael: Slawischer und bayrischer Adel am Ausgang der Karolingerzeit. *Carinthia I*, 150, 1960, Heft 1–4, str. 693–726.
- Müller, Andreas: Die Missionierung und Christianisierung der Slawen. *Revista Teologica*, 2019, str. 46–61.
- Pogorelec, Breda: *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika. Jezikoslovni spisi I* (ur. Kozma Ahačič). Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2011 (Lingua Slovenica, Fontes 1). DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612542795>
- Ramovš, Fran: *Kratka zgodovina slovenskega jezika I*. Ljubljana: Akademsko založba, 1936 (Akademsko biblioteka 3).
- Slovenski zgodovinski atlas* (ur. Drago Bajt in Marko Vidic). Ljubljana: Nova revija, 2011.
- Snoj, Marko in Greenberg, Marc L.: O jeziku slovenskih prebivalcev med Donavo in Jadranom v srednjem veku (pogled jezikoslovcev). *Zgodovinski časopis* 66, 2012, št. 3–4, str. 276–305.
- Šekli, Matej: Zakaj je jezik Bržijskih spomenikov zgodnja slovensčina? *Jezik in slovstvo* 69, 2024, št. 1–2, str. 67–88. DOI: <https://doi.org/10.4312/jis.69.1-2.67-88>
- Šekli, Matej: Zgodnjeslovenski števnik od 1 do 10 v Heiligenkreuskem rokopisu iz tretje četrtine 12. stoletja (Heiligenkreuz OCist., Cod. 250). *Slavistična revija* 70, 2022, št. 1, str. 13–32. DOI: <https://doi.org/10.57589/srl.v70i1.3999>
- Štih, Peter in Simoniti, Vasko in Vodopivec, Peter: *Slovenska zgodovina. Družba – politika – kultura*. Ljub-

- ljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2008 (Zbirka E-razpoznavanja 1). <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-INOR6GFF>
- Štih, Peter: Ej ko goltnes do tu-le, udari po konjih! O avtohtonističnih in podobnih teorijah pri Slovencih in na Slovenskem. *Zgodovina za vse* 3, 1996, št. 2, str. 66–80.
- Štih, Peter: Integracija Karantancev in drugih alpskih Slovanov v frankovsko-otonsko cesarstvo. Nekaj zapazanj. *Zgodovinski časopis* 68, 2014, št. 1–2, str. 8–27.
- Štih, Peter: Ko je Cerkev začela govoriti slovansko. K ozadjem pokristjanjevanja v Karantaniji in Panoniji. *Zgodovinski časopis* 69, 2015, št. 1–2, str. 8–40.
- Štih, Peter: Konfrontacija, akulturacija in integracija na stičišču romanskega, germanskega in slovanškega sveta. *Zgodovinski časopis* 70, 2016, št. 1–2, str. 8–66.
- Štih, Peter: Linhart kot zgodovinar. *Anton Tomaž Linhart. Jubilejna monografija ob 250-letnici rojstva* (ur. Ivo Svetina, Francka Slivnik in Verena Štekar-Vidic). Ljubljana: Slovenski gledališki muzej; Radovljica: Muzeji radovljiske občine, 2005, str. 291–310.
- Štih, Peter: Miti in stereotipi v podobi starejše slovenske nacionalne zgodovine. *Mitsko in stereotipno v slovenskem pogledu na zgodovino. Zbornik 33. zborovanja Zveze zgodovinskih društev Slovenije. Kranj, 19.–21. oktober 2006* (ur. Mitja Ferenc in Branka Petkovšek). Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2006, str. 25–47.
- Štih, Peter: *Ozemlje Slovenije v zgodnjem srednjem veku. Osnovne poteze zgodovinskega razvoja od začetka 6. do konca 9. stoletja*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2001.
- Štih, Peter: Poglavlje iz nacionalizirane zgodovine ali O zgodnjersrednjeveških začetkih zgodovine Slovencev. *Studia Historica Slovenica* 5, 2005, št. 1–2–3, str. 105–132 (Mlinaričev zbornik 1).
- Štih, Peter: Pokristjanjevanje v karolinški Panoniji med pričakovanji in stvarnostjo. *Na obzorju novega. Območje severnega Jadrana ter vzhodnoalpski in balkansko-podonavski prostor v obdobju pozne antike in zgodnjega srednjega veka. Posvečeno Rajku Bratožu ob njegovi sedemdesetletnici* (ur. Alenka Cedilnik in Milan Lovenjak). Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2022, str. 339–365. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789612970161>
- Štih, Peter: Salzburg, Ptuj in nastanek štajersko-madžarske meje v današnji Sloveniji. *Zgodovinski časopis* 50, 1996, št. 4, str. 535–544.
- Štih, Peter: Slovansko, alpskoslovansko ali slovensko? O jeziku slovanskih prebivalcev prostora med Donavo in Jadrantom v srednjem veku (pogled zgodovinarja). *Zgodovinski časopis* 65, 2011, št. 1–2, str. 8–51.
- Trubar, Primož: *Catechismus. V slouenskim iesiku sano kratko sastopno islago. inu ene molytue tar nauuki bo shy. vseti is zhstiga suetiga pisma*. Tübingen: Ulrich Morhart, 1555.
- Vrečko, Edvard (ur.): *Primož Trubar, Nemški spisi 1550–1581*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2011 (Zbrana dela Primoža Trubarja 11).
- Vrhovec, Ivan: *Grmanstvo in njega upliv na Slovanstvo v srednjem veku*. Ljubljana: Matica slovenska, 1879.
- Vrhovec, Johann: Der schwäbische Chronist Burghardt Zink und eine interessante Schule zu Reifnitz in Unterkrain. *Mittheilungen des Musealvereines für Krain* 13, 1900, zv. 1, str. 1–16.
- Wolfram, Herwig: Grenze und Mission. Salzburg vom heiligen Rupert zum heiligen Virgil. *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 115, 1975, str. 51–79.
- Wood, Ian: *The Missionary Life. Saints and the Evangelisation of Europe 400–1050*. Harlow: Longman, 2001.
- Zgodovina narodov Jugoslavije*, knjiga 1: Do začetka XVI. stoletja (ur. Anto Babić idr.). Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1953.

SPLETNE STRANI

Monasterium:

<https://www.monasterium.net/mom/home>

SUMMARY

Medieval Foundations for the Development of the Modern Slovenian Nation and National Identity

Early Slovenian historiography between the end of the eighteenth century and the last decades of the twentieth century devoted almost no research to the question concerning the development of the Slovenian nation and national identity, which, according to some, already began in the Early Middle Ages, if not even as early as the sixth century, during which Slavic people settled the basins of the Eastern Alpine rivers. Hence also the perception that, in the ninth century, the Slovenian ethnic territory was twice the size of modern Slovenia, having stretched from the source of the Drava in the west, the Danube between Linz and Vienna and beyond in the north, and to the shores of Lake Balaton in the east, whereas the border with the territory of modern Croatia in the south is believed to have run along the same line as the current one. Because the colonization and Christianization opened the door wide to Germanization, early historiography recognized them as the main culprits for the loss of the two-thirds of the former territory and repeatedly presented them in an explicitly negative light.

Today, historiographers are unanimous in their view that the modern European nations and national identities are recent constructions, the products of nationalisms

that developed in the period between the end of the eighteenth century and the twentieth century. However, this does not suggest that they grew out of nothing. As is also evident from the Slovenian example, certain key foundations for the development of modern nations and national identities already emerged in the Middle Ages, this nearly thousand-year-long period, which gave Europe its still recognizable political, religious, and linguistic composition. Narrowing our focus on the Slovenians, we find that in the above-mentioned period, the geographical area of the Slovenian linguistic community developed based on the century-long colonization and Germanization as well as the settlement of the state border between the Holy Roman Empire and the Kingdom of Hungary, and that it

remained largely unchanged until the nineteenth century. The same period also marked the beginning of the genesis of the Slovenian language, the cornerstone of Slovenian national identity, which developed through Alpine (South) Slavic from Proto-Slavic as the undisputed successor of a language spoken in the Early Middle Ages by the Slavic people settling the Alpine-Adriatic-Pannonian territory, including the Carantanians. A vital role in the development of Slovenian national identity was played by Christianity, which took root in the second half of the eighth century. Successful missionary work brought about not only a radical religious transformation of the territory under discussion but also its integration into Western European Christianity, part of which it still forms today.